

KATARZYNA TARGOŃSKA

DZIAŁALNOŚĆ CARITAS NA RZECZ DZIECI I ICH RODZIN W POLSCE W LATACH 2002-2007

Transformacja ustrojowa przyniosła ze sobą ekonomiczno-społeczne przemiany. Ich skutkiem był podział społeczeństwa na dwie całkowicie różniące się grupy. Do jednej z nich można zaliczyć ludzi doskonale funkcjonujących w nowej rzeczywistości, mających dobrą pracę i szanse na awans zawodowy, a do drugiej ludzi z różnych przyczyn pozostających bez pracy (z powodu niezaradności, wieku, alkoholizmu itp.) i żyjących w ubóstwie.

W niniejszym opracowaniu zajmujemy się tą drugą grupą.

Jak wynika z raportu Komisji Europejskiej z lutego 2008 r., „wśród wszystkich krajów UE w Polsce najwięcej dzieci – 26% – żyje w biedzie lub na jej skraju, a w sumie blisko co piąty Polak (19%) żyje poniżej progu ubóstwa”¹. Ks. Zbigniew Sobolewski, sekretarz Caritas Polska, w artykule pt. *Wstydlivy temat: 26% dzieci polskich żyje w ubóstwie* pisze:

Doświadczanie biedy przez dzieci i ograniczeń oraz upokorzeń, jakie rodzi, oznacza porażkę współczesnych społeczeństw. Stanowi „bombę z opóźnionym zapłonem”, gdyż jest zapowiedzią poważnych konfliktów społecznych. Marginalizowane dzieci i młodzież żyją w poczuciu frustracji, bezsensu, przypadkowości oraz braku perspektyw poprawienia swego losu. Bieda doświadczana w dzieciństwie nie pozostaje bez konsekwencji dla rozwoju człowieka. Oznacza bowiem nie tylko niemożność zaspokojenia obecnych potrzeb materialnych, kulturalnych, duchowych, ale może prowadzić do zaburzeń w procesie rozwoju fizycznego i psychicznego oraz zdolności nawiązywania relacji społecznych. Bieda oznacza trudniejszy start w dorosłe życie: gorszy dostęp do edukacji, zdobycia

Mgr KATARZYNA TARGOŃSKA – kierownik Biura Aktywizacji Bezrobotnych Caritas Archidiecezji Lubelskiej; e-mail: ktargonska@caritas.pl

¹ Raport Komisji Europejskiej, luty 2008.

zawodu i lepiej płatnej pracy. Oznacza również utrudnienia w dostępie do dóbr kultury i związane z nim ograniczenia w rozwoju kulturowym i duchowym².

Kwestią często podejmowaną jest ubóstwo, będące wynikiem braku pracy lub niskich dochodów członków rodziny. Biskupi polscy zainteresowali się tym tematem, pisząc:

Wszyscy uświadamiamy sobie, jak wielką rolę w życiu człowieka odgrywa praca. Mimo że łączy się ona z trudem, zawsze stanowi dla człowieka wielkie dobro, dzięki któremu człowiek zdobywa środki na utrzymanie siebie i swoich najbliższych, ale także wzrasta w swoim człowieczeństwie. Dlatego człowiek z racji bycia osobą ma prawo i obowiązek pracy. Te niezbywalne prawdy, dotyczące natury człowieka i jego życia, na nowo sobie uświadamiamy i je nagłaśniamy w sytuacji, kiedy każdy kolejny dzień przynosi smutne informacje na temat zwalnianych pracowników, utraty przez nich prawa do zasiłku i niemożności znalezienia pracy. Problem ten jest szczególnie bolesny, gdy dotyczy ludzi młodych³.

Caritas jako duszpasterska instytucja charytatywna Episkopatu Polski swoje działania prowadzi na terenie całego kraju (jest centralnie działająca Caritas Polska i 44 Caritas diecezjalne, funkcjonujące na terenach przyporządkowanych diecezjom i archidiecezjom), zajmując się problemem ubóstwa.

Dowodem ogromnej pomocy, jaką rokrocznie realizuje, są sprawozdania z działalności, przedstawiające liczbę osób objętych wsparciem i podział uzyskanych środków (jednych z największych wśród organizacji charytatywnych) na różne obszary.

1. DOŻYWIANIE DZIECI

Jak pisze A. Blumsztajn: „[...] sposób odżywiania jest jednym z czynników najsilniej wpływających na zdrowie człowieka. Dla rozwijającego się dziecka nawet 10% niedoborów żywieniowych może mieć poważne konsekwencje. Dodatkowo tryb życia dzieci, ich aktywność umysłowa i częsta ruchliwość fizyczna zwiększa ich zapotrzebowanie na odpowiednie pożywienie. Dzieci [...] są grupą najbardziej narażoną na niedożywienie i jego negatywne konsekwencje. Sposób żywienia wpływa nie tylko na rozwój fizyczny, ale także

² <http://www.caritas.pl/news>

³ Komunikat Biskupów polskich na temat bezrobocia, 15 marca 2001, Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa, 15 marca 2001 r.

na inne aspekty dojrzewania, takie jak dojrzałość emocjonalna, intelektualna zdolność uczenia się”⁴.

Niedożywienie jest dla dziecka stanem, w którym otrzymywana ilość i jakość jedzenia nie zaspokaja jego rozwojowych potrzeb. To skutek zaniedbania ze strony rodziny lub posiadania niewystarczających dochodów w rodzinie.

Dodatkowo „dożywanie dzieci w szkole wydaje się być więc jedynym realnym i możliwym sposobem na likwidację zjawiska niedożywienia dzieci. Nauczyciele, najlepiej znający sytuację domową dzieci, domagają się nie tylko objęcia żywieniem i dożywianiem wszystkich dzieci w szkole, ale również rozszerzeniem dożywiania dzieci w dni wolne od zajęć szkolnych, przede wszystkim na wakacje i ferie”⁵.

Caritas dzięki działalności w całej Polsce dociera do dzieci w szkołach, świetlicach socjoterapeutycznych i innych placówkach, takich jak stołówki, jadłodajnie, kuchnie dla ubogich, punkty interwencji kryzysowej, domy samotnej matki. Szczegółowo omawiane działanie prezentuje tabela 1 i wykres 1.

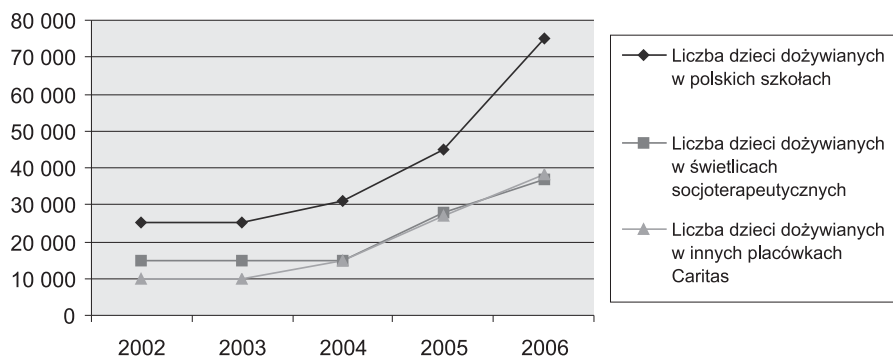
Tabela 1. Dożywanie dzieci organizowane przez Caritas

Rok	Łączna liczba dożywianych dzieci (w tys.)	Liczba dzieci dożywianych w polskich szkołach (w tys.)	Liczba dzieci dożywianych w świetlicach socjoterapeutycznych (w tys.)	Liczba dzieci dożywianych w innych placówkach Caritas (stołówki, jadłodajnie, kuchnie dla ubogich, punkty interwencji kryzysowej, domy samotnej matki) (w tys.)
2002	45	20	15	10
2003	50	25	15	10
2004	61	31	15	15
2005	100	45	28	27
2006	150	75	37	38
2007	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych

Źródło: wyliczenia własne na podstawie raportów rocznych Caritas z lat 2002-2007

⁴ A. B l u m s z t a j n, *Problem niedożywienia dzieci w Polsce*, „Polityka Społeczna” 2003, nr 3, s. 39.

⁵ Tamże, s. 38.

Wykres 1. Dożywianie dzieci organizowane przez Caritas

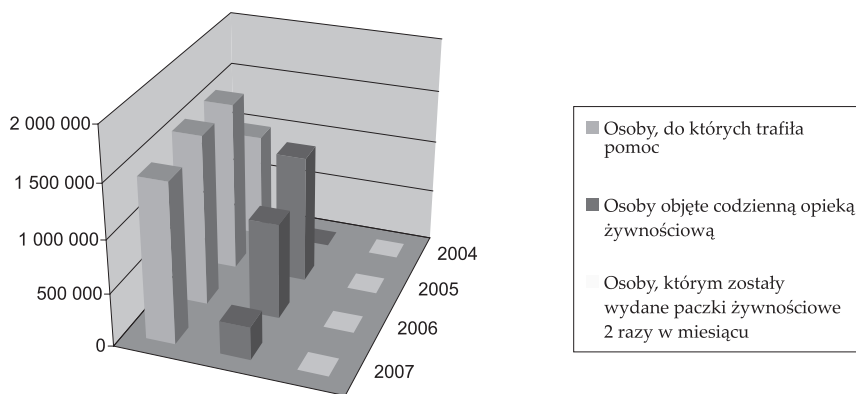
Caritas Polska, Caritas diecezjalne i parafie wykorzystując pieniądze zgromadzone podczas dystrybucji świec Wigilijnego Dzieła Pomocy Dzieciom, a także dzięki dotacjom otrzymanym od osób indywidualnych i organizacji, finansują posiłki dla dzieci i młodzieży. Liczba dożywianych dzieci stale wzrasta, w 2002 r. było to 45 tysięcy dzieci, w 2004 r. – 61 tysięcy, a w 2006 r. – 150 tysięcy. Dużym sukcesem Caritas jest wzrost liczby dzieci objętych dożywianiem w szkołach – w 2002 r. było to 20 tysięcy dzieci, w 2003 r. – 25 tysięcy dzieci, w 2005 r. – 45 tysięcy, a w 2006 r. – aż 75 tysięcy.

Dodatkowo dożywianie realizowane jest przez program PEAD, czyli Europejski Program Pomocy Najbardziej Potrzebującym (franc. Programme Européen d'Aide aux plus Démunis). Realizowany na mocy Rozporządzenia Komisji Europejskiej nr 3730/87 przekazuje bezpłatnie żywność pochodzącą z rezerw zgromadzonych w krajach Unii Europejskiej. Liczba osób, które skorzystały z pomocy w ramach PEAD, przedstawiono w tabeli 2 i na wykresie 2.

Tabela 2. Dożywianie realizowane poprzez Europejski Program Pomocy Żywnościowej – PEAD (objętych wsparciem)

Rok	Osoby, do których trafiła pomoc	Osoby objęte codzienną opieką żywnościową	Osoby, którym zostały wydane paczki żywnościowe dwa razy w miesiącu
2004	1 mln osób	brak danych	brak danych
2005	1,6 mln osób	1,2 mln osób	370 tys. osób
2006	1,6 mln osób	900 tys. osób	701 tys. osób
2007	1,5 mln osób	310 tys. osób	brak danych

Źródło: wyliczenia własne na podstawie raportów rocznych Caritas z lat 2002-2007

Wykres 2. Dożywianie realizowane poprzez Europejski Program Pomocy Żywnościowej PEAD (objętych wsparciem)

Zaprezentowane dane ujęte w milionach osób w całej Polsce korzystających z tej formy pomocy dowodzą, że duża liczba społeczeństwa polskiego wymaga wsparcia. Wśród osób, do których kierowany jest całoroczny program, są przede wszystkim rodziny wielodzietne i dysfunkcyjne, osoby bezrobotne, osoby o niskich dochodach i rodziny z osobami niepełnosprawnymi. Dzięki PEAD od 2004 r. w wielu rodzinach potrzebujących wsparcia częściej pojawia się mleko, mąka, makaron, kasza, płatki, sery, cukier, dżemy i dania gotowe. Caritas w ramach programu udzieliła łącznie pomocy w 2002 r. mi-

lionowi osób, w 2005 i 2006 r. – 1,6 milionowi, a w 2007 – 1,5 milionowi. Z tego wyróżnić można pomoc codzienną (w placówkach, w których osoby zamieszkują) i udzielaną dwa razy w miesiącu (w postaci paczek żywnościowych). Codziennie opieką żywnościową w 2005 r. objętych było 1,2 miliona osób, w 2006 r. – 900 tysięcy osób, a w 2007 r. – 310 tysięcy osób. Paczki dwa razy w miesiącu otrzymało w 2005 r. 370 tysięcy osób, a w 2006 r. – 701 tysięcy osób.

2. STYPENDIA – PROGRAM „SKRZYDŁA”

Jak pisze Cz. Kępski: „Dzieci, aby mogły się uczyć, przynajmniej w granicach obowiązku szkolnego, muszą mieć pewne, przynajmniej minimalne wyposażenie. Wyposażenie to powinni zapewnić rodzice, ale kiedy nie mogą (np. z powodu nędzy lub ubóstwa) lub nie chcą (np. z powodu choroby alkoholowej lub skrajnej demoralizacji), musi to zrobić społeczeństwo. Jako wyposażenie minimum przyjąć należy książki, zeszyty i przybory oraz ubranie i obuwie, szczególnie to droższe na jesień i zimę”⁶. Dlatego też Caritas zainicjowała program „Skrzydła”, który dzięki długoterminowemu – comiesięcznemu wsparciu finansowemu wyrównuje szanse edukacyjne i życiowe ubogich dzieci.

Tabela 3. Program stypendialny „Skrzydła”

Rok	Liczba uczniów
2005	brak danych
2006	1086 uczniów
2007	2136 uczniów

Źródło: wyliczenia własne na podstawie raportów rocznych Caritas z lat 2002-2007

⁶ Cz. Kępski, *Praca opiekuńczo-wychowawcza na tle przeobrażeń w rodzinach polskich*, w: *Praca opiekuńczo-wychowawcza w szkole i innych instytucjach oświatowych*, red. Cz. Kępski, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2005, s. 29.

Wykres 3. Program stypendialny „Skrzydła” (liczba uczniów)

Dane zawarte w tabeli 3 i na wykresie 3 pokazują, podobnie jak w pozostałych programach, że z roku na rok Caritas zwiększa swoją pomoc. Wzrasta także liczba uczniów ze szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich otrzymujących stypendia. W 2006 r. objętych stypendiami było 1086 uczniów, a w 2007 r. już 2136 uczniów. Praktycznie akcja realizowana jest dzięki comiesięcznym wpłatom firm (w tym szczególnie Carrefour Polska i Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo – PGNiG) i osób indywidualnych zainteresowanych wsparciem. Pośrednikiem między firmą/osobą indywidualną a dzieckiem jest Caritas diecezjalna, która przelewa środki na konto szkoły. Po rozliczeniu semestralnym darczyńca otrzymuje szczegółowy wykaz obrazujący poniesione wydatki z pieniędzy stypendialnych wraz z ankietą ewaluacyjną – opisem osiągnięć ucznia, na które miało wpływ stypendium. Najczęściej pieniądze stypendialne (w kwocie 140 zł miesięcznie w okresie trwania szkoły) wydawane są na podręczniki szkolne i artykuły szkolne, odzież oraz buty, wycieczki, bilety do kina czy teatru i korepetycje dla maturzystów.

Dopełniającą pomocą dziecku i jego rodzinie, poza dożywianiem i programem stypendialnym, jest organizacja czasu wolnego, wysłanie na kolonie czy zimowisko.

3. ORGANIZACJA CZASU WOLNEGO: WAKACJE I FERIE

Dwumiesięczne wakacje letnie i dwutygodniowe ferie zimowe powinny być dla dziecka czasem odpoczynku, zabawy, przygody i nauki. Zgodnie z podziałem A. Kamińskiego ten czas wolny powinien spełniać trzy funkcje:

odpoczynku, zabawy i pracy nad sobą⁷. Trafnie istniejącą sytuację ujęła J. Raczkowska, pisząc:

Ukształtowało się kilka stylów spędzania wakacji przez dzieci i młodzież. Część z nich pozostaje w domu i według własnej inwencji zagospodarowuje czas wolny. W tej grupie mieści się większość dzieci wiejskich. Wypełniają one czas zabawami, które same wymyślają i organizują, pomocą rodzicom w pracach polowych i gospodarskich, zbieraniem – często na zarobek – jagód i grzybów w lesie, oglądaniem telewizji. Tej grupie dzieci tylko nieliczni rodzice chcą i potrafią od czasu do czasu zorganizować kilkugodzinną, najczęściej niedzielną wycieczkę wakacyjną⁸.

Tabela 4 i wykres 4 przedstawiają liczbę dzieci, dla których Caritas organizuje wakacyjne i zimowe turnusy w specjalnie do tego przygotowanych ośrodkach w całej Polsce.

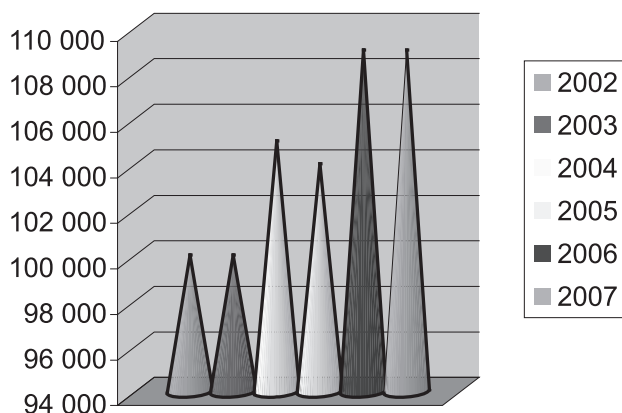
Tabela 4. Wypoczynek letni i zimowy
dzieci i młodzieży
organizowany przez Caritas

Rok	Łączna liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w wypoczynku
2002	100 tys.
2003	100 tys.
2004	105 tys.
2005	104 tys.
2006	109 tys.
2007	109 tys.

Źródło: wyliczenia własne na podstawie raportów rocznych Caritas z lat 2002-2007

⁷ Zob. A. K a m i ń s k i, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa: PWN 1972, s. 298-299.

⁸ J. R a c z k o w s k a, *Wakacyjne radości i kłopoty*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2003, nr 6, s. 4.

Wykres 4. Wypoczynek letni i zimowy dzieci i młodzieży zorganizowany przez Caritas (liczba dzieci)

Organizacja kolonii i zimowisk (prowadzonych od 1990 r.) to stałe już zadanie Caritas. Wzrasta liczba dzieci z najuboższych rodzin objętych wypoczynkiem, a także ewaluuje program kolonijny. W 2007 r. Caritas Archidiecezji Białostockiej przygotowała program kolonii dla dzieci na podstawie hasła: „Nauczmy się żyć zgodnie z samym sobą i otoczeniem”, który obejmował naukę zasad etycznych oraz trening zachowań prospołecznych. Caritas Diecezji Drohiczyńskiej zorganizowała kolonie pod hasłem „Szczęśliwe Dni”, będące syntezą bez troskiej zabawy i pracy nad sobą. Pod hasłem „Misja specjalna” odbyły się kolonie organizowane przez Caritas Diecezji Kieleckiej. „Terapeuci, psycholodzy i pedagodzy uwrażliwiali uczestników na sprawy używek, rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie ze stresem i złymi emocjami”⁹.

Powodem do zadowolenia jest ogromna liczba dzieci objętych wyjazdami na wypoczynek letni i zimowy. Jak wynika z tabeli 4 i wykresu 4, w całej Polsce wypoczywało w 2002 i 2003 r. po 100 tysięcy dzieci, w 2004 r. – 105 tysięcy dzieci, w 2005 – 104 tysiące dzieci, a w 2006 i 2007 r. – rekordowo 109 tysięcy dzieci.

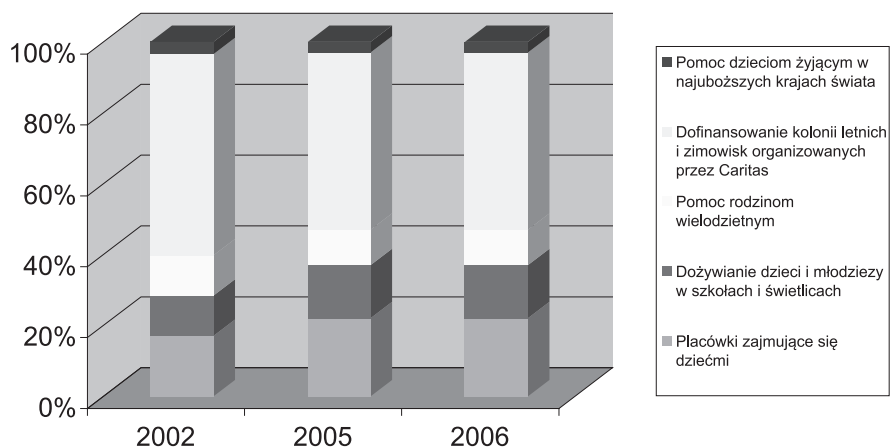
Podsumowując działalność Caritas na rzecz dzieci i ich rodzin, należałoby wspomnieć o źródłach dochodów Caritas, przeznaczonych na dzieła charytatywne, jakimi jest między innymi wsparcie dziecka i rodziny będących w trudnej sytuacji bezrobocia. Jednym z nich jest akcja Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom (tabela 5 i wykres 5).

⁹ Raport Roczny Caritas w Polsce 2007, s. 11.

Tabela 5. Podział środków uzyskanych w ramach akcji Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom (udział procentowy)

Rok	Pomoc dzieciom żyjącym w najuboższych krajach świata	Dofinansowanie kolonii letnich i zimowisk organizowanych przez Caritas	Pomoc rodzinom wielodzietnym	Dożywianie dzieci i młodzieży w szkołach i świetlicach	Placówki zajmujące się dziećmi
2002	3 %	50 %	10 %	10 %	15 %
2005	3 %	50 %	10 %	15 %	22 %
2006	3 %	50 %	10 %	15 %	22 %
2003 2004 2007	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych

Źródło: wyliczenia własne na podstawie raportów rocznych Caritas z lat 2002-2007

Wykres 5. Podział środków w ramach akcji Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom (udział procentowy)

Jak przedstawia Raport Roczny Caritas z 2006 r.:

Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom to działanie, które Caritas w Polsce prowadzi od 1994 roku. Obecność świec na wigilijnym stole, rozprowadzanych w ramach inicjatyw, stała się tradycją w wielu polskich domach. Dochód z akcji przekazywany jest na pomoc dla tych, którym już na pierwszym etapie życia przyszło stanąć wobec trudnej i bolesnej rzeczywistości – dzieci cierpiących z powodu ubóstwa, niedożywienia, chorób i przemocy¹⁰.

Najczęstszy podział środków rozliczany w udziale procentowym wygląda następująco: na pomoc dzieciom żyjącym w najuboższych krajach świata – 3%, na dofinansowanie kolonii letnich i zimowisk organizowanych przez Caritas – 50%, na pomoc rodzinom wielodzietnym – 10%, na dożywianie dzieci i młodzieży w szkołach i świetlicach – 15%, na placówki zajmujące się dziećmi – 22%.

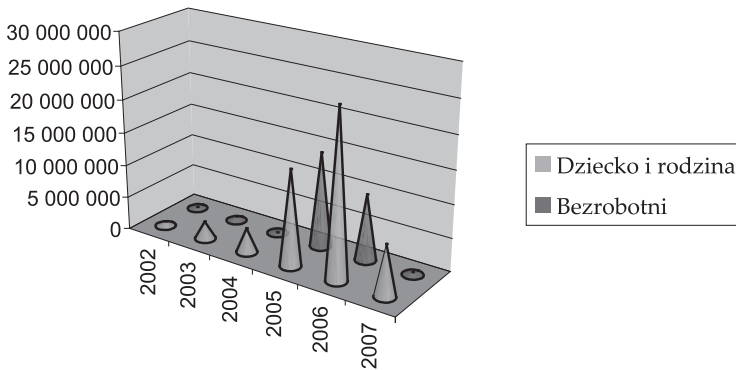
Caritas w raportach rocznych przedstawia szczegółowe kwoty zgromadzone na pomoc dziecku i rodzinie – ukazane w tabeli 6 i na wykresie 6.

Tabela 6. Pomoc udzielana przez Caritas według obszarów działań na terenie kraju

Rok	Dziecko i rodzina: – świetlice socjoterapeutyczne Caritas – wypoczynek dzieci i młodzieży na koloniach i zimowiskach – dożywianie dzieci w placówkach Caritas – Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom – przedszkole Caritas	Bezrobotni: istnienie 29 biur różnego typu pomagających osobom bezrobotnym w poszukiwaniu pracy
2002	712 471,17 zł	173 692,72 zł
2003	2 719 739,07 zł	602 315,91 zł
2004	3 729 557,52 zł	127 846,70 zł
2005	14 522 391,58 zł	146 479,3 zł
2006	25 217 631,47 zł	101 805,51 zł
2007	7 687 498,59 zł	934,70 zł

Źródło: wyliczenia własne na podstawie raportów rocznych Caritas z lat 2002-2007

¹⁰ Raport Roczny Caritas w Polsce 2006, s. 6.

Wykres 6. Pomoc udzielona przez Caritas według obszarów działań na terenie kraju (w złotych)

Działalność Caritas oparta na pomocy wymagającym wsparcia dzieciom i ich rodzinom, prowadzona jest zgodnie z misją „być głosem ubogich”. Przedstawione w tabeli 6 i na wykresie 6 dane prezentują łączną ilość środków zgromadzonych na terenie całej Polski przez Caritas Polska i Caritas diecezjalne na pomoc „Rodzinie i Dziecku”.

Całoroczna pomoc również w sytuacjach wymagających szybkiej interwencji to atut Caritas. Dzięki bezzwłocznym działaniom, jakie podejmują pracownicy i wolontariusze, rośnie zaufanie wśród potrzebujących. To z kolei procentuje zaufaniem jednostek samorządowych i prywatnych przedsiębiorców służących wsparciem finansowym.

BIBLIOGRAFIA

- B l u m s z t a j n A.: Problemy niedożywienia dzieci w Polsce, „Polityka Społeczna” 2003, nr 3.
- K a m i ń s k i A.: Funkcje pedagogiki społecznej, Warszawa: PWN 1972.
- K ę p s k i Cz.: Praca opiekuńczo-wychowawcza na tle przeobrażeń w rodzinach polskich, w: Praca opiekuńczo-wychowawcza w szkole i innych instytucjach oświatowych, red. Cz. Kępski, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2005.

Komunikat Biskupów polskich na temat bezrobocia, 15 marca 2001, Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa, 15 marca 2001 r.

R a c z k o w s k a J.: Wakacyjne radości i kłopoty, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2003, nr 6.

Raport Komisji Europejskiej luty 2008.

Raporty roczne Caritas za lata 2002-2007.

SUBJECT: CARITAS CHARITY ACTIONS DIRECTED TO CHILDREN
AND THEIR FAMILIES IN POLAND DURING THE YEARS 2002-2007

S u m m a r y

The structural transformation in Poland, which is the main subject of this text, resulted in significant economic and social changes that brought about the split of society into two distinctly different groups. The first group are the people who function perfectly well in the new reality, have a good job and a chance for professional career. The second group are the people who, for different reasons be it helplessness, age or alcoholism remain unemployed and live in poverty.

The Caritas organization conducts varied actions and programs. Programs aimed at children and families requiring support are conducted in accordance with the Caritas mission “speak for the poor”. The year-long assistance in situations demanding rapid action is a trademark of Caritas. The immediate actions taken by employees and volunteers of Caritas result in the growth of trust in the organization among the ones in need. And, most importantly, they result also in the growing trust of the local government units and the financial support that stems from this trust.

Słowa kluczowe: dziecko, rodzina, transformacja ustrojowa, ubóstwo, bezrobocie, dożywianie dzieci, programy stypendialne, organizacja czasu wolnego dzieci.

Key words: child, family, structural (government) transformation, poverty, unemployment, child food care, scholarship programs, child day care.